

# บทที่ 1

## บทนำ

### 1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กรุงเทพมหานครเป็นเมืองหลวงที่มีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว การเจริญเติบโตที่ต่อเนื่องตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันนี้ก่อให้เกิดการขยายตัวของพื้นที่ทั้งทางแนวราบและแนวดิ่ง ทำให้ความต้องการในการใช้พื้นที่มีมากขึ้นเรื่อยๆ ทั้งนี้เพื่อรองรับการประกอบกิจกรรมของประชากร แต่เนื่องด้วยพื้นที่เมืองที่สามารถรองรับได้นั้นมีอยู่อย่างจำกัด ส่งผลให้ในปัจจุบันแต่ละพื้นที่มีความหลากหลายและความหนาแน่นในการใช้ประโยชน์ โดยเฉพาะในพื้นที่ศูนย์กลางหรือเขตชั้นในของกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีการใช้ประโยชน์ส่วนใหญ่เพื่อกิจกรรมที่มีบทบาทสำคัญต่อเมือง ดังนั้นกระแสการพัฒนาพื้นที่ให้สอดคล้องกับกิจกรรมที่ดำเนินอยู่จึงเริ่มเข้ามามีบทบาทสำคัญและได้รับความสนใจในทางปฏิบัติ เพื่อให้การใช้พื้นที่มีความเหมาะสมและไม่ก่อให้เกิดปัญหาตามมาในภายหลัง

ย่านเทเวศร์ เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญย่านหนึ่งในเขตพื้นที่ชั้นในของกรุงเทพมหานคร ครอบคลุมบริเวณคาบเกี่ยวของเขตพระนครกับเขตดุสิต โดยมีถนนสามเสนเป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญ พื้นที่ย่านเทเวศร์นี้เริ่มมีบทบาทสำคัญต่อเมืองนับตั้งแต่ภายหลังจากการขุดคลองผดุงกรุงเกษมในสมัยรัชกาลที่ 4 บทบาทของย่านที่เป็นที่รู้จักทั่วไปมาเป็นเวลานาน คือ เป็นที่ตั้งของสถานที่ราชการ สถาบันการศึกษา วัด ตลาด และแหล่งชุมชน ซึ่งในแต่ละช่วงเวลาพื้นที่มีการประกอบกิจกรรมหลากหลายประเภทแตกต่างกัน โดยอาศัยความสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างสภาพทางกายภาพของพื้นที่ ผู้คน ระบบกิจกรรม และประเภทการใช้พื้นที่ กิจกรรมที่มีบทบาทสำคัญและนับเป็นเอกลักษณ์พิเศษของพื้นที่ คือ การค้า ซึ่งประกอบด้วยตลาดค้าของสด ผัก ผลไม้ รวมไปถึงมีตลาดต้นไม้ที่เป็นที่รู้จักและสามารถดึงดูดคนจากพื้นที่ต่างๆ ให้เข้ามาใช้บริการได้ โดยเฉพาะในวันธรรมดาค่าจะมีผู้คนมาใช้บริการกันอย่างคึกคัก เนื่องจากในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียงมีทั้งข้าราชการ พนักงาน นักเรียน นักศึกษา และผู้สัญจรผ่านไปมาเป็นจำนวนมาก ปัจจุบันการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและการเพิ่มขึ้นของประชากร ส่งผลให้การใช้พื้นที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาภายใต้ข้อจำกัดในเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดิน ประกอบกับพื้นที่ไม่สามารถขยายตัวได้ การใช้พื้นที่ภายในย่านเทเวศร์นับวันจึงยิ่งเพิ่มความแออัดหนาแน่น มีสิ่งปลูกสร้างเต็มพื้นที่ ขาดการจัดระเบียบและการจัดการที่ดี การใช้ประโยชน์ที่ดินไม่เหมาะสม กิจกรรมบางประเภทมีการรุกร้า

พื้นผิวการจราจร ส่งผลให้เกิดเป็นปัญหาต่างๆ ตามมา ดังนั้นเพื่อความเหมาะสมของการพัฒนา เพื่อให้มีการใช้พื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ และรักษาไว้ซึ่งบทบาทของพื้นที่ในทิศทางที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด การศึกษาเพื่อทำความเข้าใจถึงปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาพื้นที่ และหาแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมจึงมีความจำเป็นเพื่อให้พื้นที่สามารถดำเนินกิจกรรมต่อไปได้ ขณะเดียวกันก็พร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเมืองให้เมืองพัฒนาไปอย่างมีคุณภาพ และนำไปสู่การวางแผนที่เหมาะสมต่อไป

## 1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

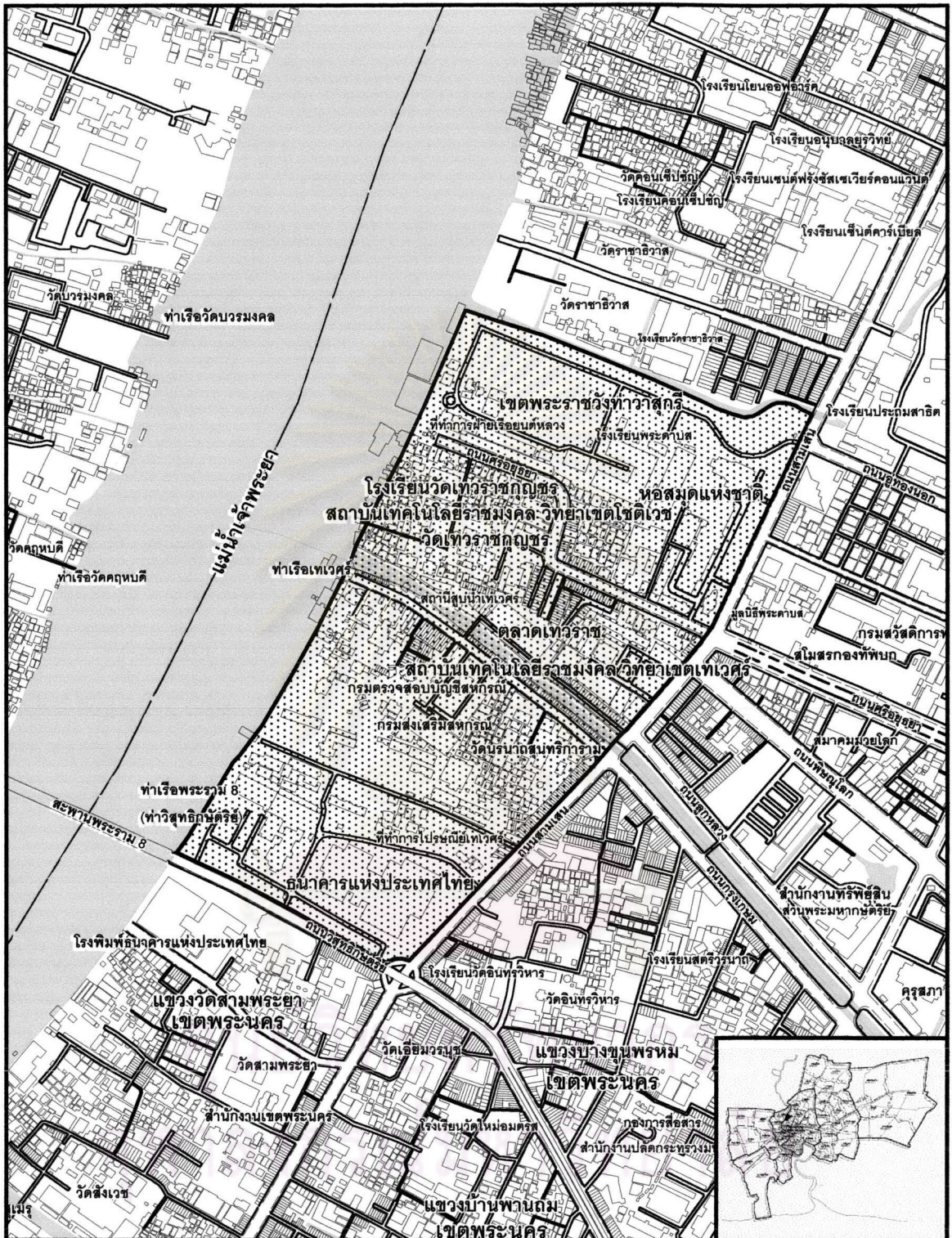
- 1) ศึกษาพัฒนาการของพื้นที่ย่านเทเวศร์ ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
- 2) ศึกษากระบวนการพัฒนาพื้นที่ และปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาพื้นที่ย่านเทเวศร์ในช่วงเวลาต่างๆ
- 3) ศึกษาเอกลักษณ์ คักยภาพ ปัญหา และแนวโน้มของพื้นที่ย่านเทเวศร์
- 4) เสนอแนะแนวทางการพัฒนาพื้นที่ที่มีความเหมาะสม และสอดคล้องกับเอกลักษณ์และศักยภาพของพื้นที่ย่านเทเวศร์

## 1.3 ขอบเขตการศึกษา

**ขอบเขตด้านพื้นที่** กำหนดให้พื้นที่ศึกษา ย่านเทเวศร์ คือพื้นที่ที่มีขอบเขตติดกับแม่น้ำเจ้าพระยา จรดถนนสามเสน ตั้งแต่บริเวณถนนท่าเกษมไปถึงคลองท่อ ข้างวัดราชาธิวาส ซึ่งครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของแขวงวัดสามพระยา เขตพระนคร และแขวงวชิรพยาบาล เขตดุสิต (แผนที่ 1.1) โดยมีเนื้อที่รวมของย่านประมาณ 0.38 ตารางกิโลเมตร (การกำหนดขอบเขตพื้นที่ศึกษาอาศัยการพิจารณาจากขอบเขตทางกายภาพ คือ ถนนท่าเกษม ถนนสามเสน คลองท่อ และแม่น้ำเจ้าพระยา)




**ขอบเขตด้านเนื้อหา** ศึกษาพัฒนาการของพื้นที่ย่านเทเวศร์ ตั้งแต่ก่อนสมัยกรุงรัตนโกสินทร์มาจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ.2547) ทั้งนี้จะเน้นกิจกรรมแต่ละประเภทที่เกิดขึ้นในพื้นที่แต่ละช่วงเวลา เพื่ออธิบายบทบาทและศักยภาพที่เหมาะสมในการพัฒนาพื้นที่ย่านเทเวศร์





**ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาพื้นที่ย่านเทเวศร์ กรุงเทพมหานคร**

**แผนที่ 1.1 พื้นที่ศึกษา**

<p><b>สัญลักษณ์</b></p> <p> <b>พื้นที่ศึกษา</b></p>	 <p>ภาควิชาการวางผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</p> <p>ที่มา : สำนักผังเมืองกรุงเทพมหานคร</p> <p>0 0.075 0.15 กิโลเมตร</p>	
--	---	---



#### 1.4 วิธีการดำเนินการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ แบ่งวิธีการศึกษาเป็นแนวทางหลักๆ ดังนี้

- 1) รวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมของพื้นที่ย่านเทเวศร์และพื้นที่ข้างเคียง ทั้งจากหน่วยงานราชการ เอกสารจากแหล่งต่างๆ และจากการสำรวจ สังเกต และสัมภาษณ์ โดยใช้แผนที่ และภาพถ่ายทางอากาศในแต่ละช่วงเวลาประกอบการวิเคราะห์
- 2) ศึกษาแนวความคิด ทฤษฎีการตั้งถิ่นฐาน วิวัฒนาการของเมือง ระบบกิจกรรมและที่ตั้ง และแนวความคิดการวางแผนพัฒนาพื้นที่ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางที่เหมาะสมในการศึกษาพื้นที่
- 3) ศึกษาสภาพปัจจุบันของพื้นที่ย่านเทเวศร์ และเชื่อมโยงไปสู่การศึกษาพัฒนาการ และการเปลี่ยนแปลงบทบาทของพื้นที่เป็นลำดับขั้นตอน โดยอาศัยข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมมา ร่วมกับข้อมูลจากการสำรวจภาคสนาม และการสัมภาษณ์
- 4) วิเคราะห์การพัฒนา และปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาพื้นที่แต่ละช่วงเวลาในเชิงคุณภาพ เพื่อหาเอกลักษณ์ คักยภาพ และให้ทราบถึงปัญหา และแนวโน้มของพื้นที่
- 5) สรุปผลการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาพื้นที่ย่านเทเวศร์ และเสนอแนะบทบาท และแนวทางการพัฒนาพื้นที่ในอนาคตที่เหมาะสมกับย่านเทเวศร์

#### 1.5 แหล่งที่มาของข้อมูล

- 1) ข้อมูลทางเอกสารจากหน่วยงานราชการ เช่น สำนักงานเขตพระนคร สำนักงานเขตดุสิตสำนักงานตลาด กรุงเทพมหานคร สภาวิจัย หอสมุดแห่งชาติ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ หอสมุดมหาวิทยาลัยศิลปากร หอสมุดกลางและหอสมุดคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 2) แผนที่และภาพถ่ายทางอากาศ จากกรมแผนที่ทหาร และสำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร
- 3) ภาพถ่ายประกอบจากหนังสือภาพต่างๆ ภาพถ่ายของพื้นที่และสถานที่สำคัญในพื้นที่ จากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ และภาพปัจจุบันจากการลงพื้นที่สำรวจภาคสนาม
- 4) ข้อมูลของพื้นที่จากการสำรวจภาคสนาม หน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง และการสอบถามบุคคลในพื้นที่

## 1.6 ข้อจำกัดของการศึกษา

การเก็บข้อมูลมีข้อจำกัด เนื่องจากพื้นที่ศึกษาเป็นพื้นที่ในระดับย่อย คือบางส่วนของแขวง  
วัดสามพระยา เขตพระนคร และแขวงวชิรพยาบาล เขตดุสิต ซึ่งหน่วยงานราชการส่วนใหญ่ไม่ได้มี  
การจัดเก็บข้อมูลในระดับนี้ จึงทำให้ข้อมูลบางส่วนที่นำมาวิเคราะห์ทำได้ไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร

## 1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ทราบถึงพัฒนาการของการใช้พื้นที่ย่านเทเวศร์ และบทบาทของย่านที่มีความสำคัญต่อเมือง
- 2) ทราบถึงกระบวนการพัฒนาพื้นที่ รวมถึงปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาพื้นที่ และบทบาทของย่านเทเวศร์
- 3) ทราบถึงแนวทางการพัฒนาพื้นที่ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับพื้นที่ย่านเทเวศร์



ศูนย์วิทย์สถาปัตยกรรม  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย